

LANGEBALKSTEMPELS

Samengesteld Cees Janssen, Nederlandse Academie voor Filatelie

Bijgewerkt tot en met 3 mei 2024

Voorwoord

In 2004 is een aanvang gemaakt met het samenstellen van een inventarisatie van de typenraderstempels van Nederland. De inventarisatie was ingedeeld conform de volgorde in de stempelboeken van het toenmalige Museum voor Communicatie en de daar aanwezige kopieën van de stempelkaarten. De oorspronkelijke stempelkaarten zijn niet meer aanwezig. Alle verstrekte typenraderstempels die afgedrukt waren op tijdsvolgorde zijn in de inventarisatie opgenomen.

Op verzoek van diverse stempelerzamelaars is een splitsing aangebracht in de inventarisatie, bestaande uit drie delen: Inventarisatie langebalkstempels, kortebalkstempels en openbalkstempels.

Inleiding

Bij de inventarisatie van de gegevens met betrekking tot de typenraderstempels bleek, dat een aantal stempelkaarten niet meer was op te leveren. De belangrijkste redenen waren:

- Opheffing van het betreffende kantoor waarna de stempelkaart was vernietigd;
- Bij het kopiëren van de originele stempelkaarten (de originele stempelkaarten zijn onvindbaar en waarschijnlijk vernietigd) is de achterzijde van de kaart niet gekopieerd;
- Bij de afdruk op de stempelkaart is niet vermeld wanneer het stempel is terugontvangen;
- Gegevens van na 1979 zijn niet bekend. De administratie van de handstempels te Den Haag is eind 1979 overgebracht naar de toenmalige postdistricten. De gegevens van de postdistricten zijn niet meer op te leveren;
- Van de langebalkstempels is het niet bekend wanneer deze eventueel zijn omgebouwd van Arabische maandaanduiding naar Romeinse maandaanduiding en van 12-uurs naar 24-uurs karakters. Gepoogd werd de data zo dicht mogelijk te benaderen.

Aan de hand van afdrukken van de stempels waarvan gegevens ontbreken wordt nagegaan welke datum de vroegste is dan wel de laatste van gebruik. Cursieve vermelding van de datum betekent, dat dit de vroegst dan wel de laatst bekende datum is.

Einddata na 1979 zijn alle onbekend. Tot eind 1979 werd de bestelling, de toezending naar de postkantoren en de registratie van de stempels vanuit een centraal punt in Nederland uitgevoerd door de afdeling Postexploitatie PE. Maar in september en oktober 1979 werd dit gedecentraliseerd naar de 12 toenmalige postdistricten. Bij de opheffing daarvan is de administratie verloren gegaan. Dus na eind 1979 is niets terug te vinden.

Verzoek

Graag verzoeken wij verzamelaars van afdrukken van de stempels die in onderstaande lijst zijn opgenomen, hun gegevens te controleren en vroegere dan wel latere data van gebruik of ontbrekende data te melden voor opname in dit overzicht. Ook meldingen met betrekking tot het ombouwen van stempels zijn zeer welkom. Daarbij wordt gevraagd om een scan in jpg-formaat van minimaal 300 dpi.

Tijdvak

Na een aantal proeven met langebalkstempels, waarvan het merendeel werd vervaardigd bij fa. Gebr. Martin in Berlijn, in de periode 1905-1907 werden in september 1906 de eerste exemplaren van het definitieve model bij De Munt in productie genomen en aan de kantoren uitgereikt. Omdat inmiddels ook al de eerste proeven met kortebalkstempels plaatsvonden is de uitgifte van langebalkstempels al in september 1915 beëindigd. De gebruiks-periode van de langebalkstempels loopt evenwel door tot ver in de jaren '90. In 1980 waren nog ruim 100 langebalkstempels in gebruik.

In dit overzicht treft u bijna 5500 langebalkstempels aan, alfabetisch gerangschikt en per plaats achtereenvolgens de stempels van het hoofdkantoor, de bijpostkantoren en de spoorwegstationskantoren. Bij de grotere plaatsen volgen ook nog stempels van b.v. pakketpost, in- en uitklaring of de Rijkstelegraaf.

De meeste langebalkstempels (op enkele proeven na) zijn vervaardigd bij De Munt; ook op de fa. Posthumus aan de Amsterdamse Sint Luciënsteeg (winkel) werd enkele malen een beroep gedaan.

Uurkarakters

Al tijdens de proefnemingen met de Martinstempels (vanaf 1905) werd duidelijk dat de typenraderstempels als opvolger van de 'grootrondstempels' zouden worden ingevoerd. Dit betekende een enorme vereenvoudiging voor de postbeambten: alle mogelijke data waren bevestigd op radertjes *in* het stempel! Niet langer hoefden losse staafjes, waarvan er regelmatig exemplaren zoekraakten, uit een bakje te worden gevist om de juiste datum in te stellen.

Alle - door zowel De Munt als door de fa. Posthumus vervaardigde - langebalkstempels waren in eerste instantie uitgevoerd met uurkarakters 1 tot en met 12, gevolgd door een onderstreepte V en N (voormiddag resp. namiddag). In de loop van de jaren '20 werden veel van deze stempels omgebouwd tot een 24-uurs-stelsel, dus met cijfers 0-23 met weglating van toevoeging v/n.

Maandkarakters

Eenzelfde verhaal gaat op voor de maandkarakters. De maandkarakters werden bij de eerste uitgegeven exemplaren van de langebalkstempels uitgevoerd in *Arabische* cijfers. De complete datareeks inclusief de uur vermelding, alle in Arabische cijfers, was voor velen te onoverzichtelijk: een aanduiding met *Romeinse* cijfers van de betreffende maand voorkwam dit. Vanaf eind 1909 werden langebalkstempels verstrekt met Romeinse maandkarakters. Toch is het aantal verstrekte langebalkstempels met Arabische maandkarakters praktisch gelijk aan het aantal stempels met Romeinse karakters.

Vele stempels bleven tot het eind van hun gebruikperiode Arabische maandkarakters dragen.

In het onderstaande stempeloverzicht met vroegst en laatst bekende gebruiksdata is het gebruik van

Lange plaatsnamen

De ruimte in de bovenrand was beperkt en derhalve waren er problemen met langere plaatsnamen. Bij *Gasselternijveen* en *Geertruidenberg* was het propfen. Voor plaatsnamen met meer dan 15 letters moest een andere oplossing worden gevonden.

Bijvoorbeeld bij *Emmer Efscheidenveen*, *Nieuw en St. Joosland* en *Nieuw-Vennep Haarlemmermeer* werd het tweede deel van de naam in de onderrand geplaatst, omdat men aannam dat er geen volgnummer nodig zou zijn voor dit kleine kantoor. Bij *Broek op Langedijk*, *Nieuw-Amsterdam* en *Neder-Hardinxveld* koos men ervoor de binnen cirkel in het bovenste stempelsegment weg te laten en de plaatsnaam er 'recht' in te zetten (wat er niet erg fraai uitziet). Bij *Haarlemmermeer* staat *Haarlemmer* geplaatst tegen de rand en *Meer* in het midden, net als bij *Helden-Panningen*.

Gebruikte verkortingen

In de indexnummers bestaande uit vier letters staan de eerste twee letters LB voor *lange balk*.

- BK Bijpostkantoor
- IN In -en Uitklaring
- PK Postkantoor
- PP Pakketpostdienst
- PR Proefstempels
- PT PTT-Diensten
- RE Poste Restante
- RP Rijkspostspaarbank
- RS Ressor
- ST Stationspostkantoor
- TF Telegraafdienst
- TR Trajectstempels
- VP Veldpostkantoor
- VZ Rijksverzekeringsbank

Vermiste stempels

Af en toe werd een stempel gerapporteerd als zijnde vermist. In veel gevallen was het stempel 'gewoon zoekgeraakt', maar er zullen zeker ook vermissingen zijn, waarbij sprake is van ontvreemding of diefstal, veelal met kwade bedoelingen. In een enkel geval werd een nieuw stempel besteld met hetzelfde volgnummer, omdat er geen aanwijzingen waren van ontvreemding. Om verzamelaars en handelaren van dienst te zijn volgt hier een lijst van de vermiste exemplaren LANGEBAK-stempels met de datum van vermissing. Verloren gegane of in ongereede geraakte stempels tijdens de Tweede Wereldoorlog en tijdens de Watersnoodramp zijn hier niet in opgenomen.

AMSTERDAM 11	1974-07-09	HILLEGERSBERG	tussen 1941 en 1962
CUIJK 1	1958-	HILLEGOM 3	1948- (misbruikt)
EINDHOVEN 1	1961-	ZANDVOORT 5	1948-11-09S
HELMOND 4	1975-08-09		

Afdrukken van privé stempels

In de jaren '60 werden soms poststukken, vooral prentkaarten, beplakt met een postzegel en gestempeld met een privé stempel. Dit soort poststukken werden meestal als zijnde voldoende gefrankeerd geaccepteerd door de toenmalige Postdienst van de PTT.

Voorbeeld is een prentkaart verzonden in 1966 vanuit het Vakantie- en Conferentieoord 'Talma-Hoeve' te Oud-Milligen. Het vakantieoord was uitsluitend bestemd voor leden van het Christelijk Nationaal Vakverbond CNV. Oud-Milligen was een buurtschap behorende tot het postale gebied van Garderen en bestond naast het vakantieoord uit enkele boerderijen en woningen. Dergelijke stempelafdrukken zijn niet postaal doch privé aangebracht. Deze poststukken kunnen verzameld worden als curiositeit.

Langebalk Trajectstempels

Vanaf juli 1908 werden de kleinrond- en grootrond trajectstempels geleidelijk vervangen door typenraderstempels met Arabische maandcijfers. Deze hadden een kortere datumbalk dan de langebalkstempels, omdat geen uur aanduiding nodig was. Van elk traject werden nu stempels vervaardigd waarbij de plaatsnamen tegengesteld waren. Dit in tegenstelling tot de kleinrond- en grootrondstempels, die als richting voor het traject een cijfer of een letter hadden. Twee trajectstempels type langebalk werden vervaardigd: Amsterdam-'s-Hertogenbosch v.v. en Dieren-Terborg v.v.

Vanaf augustus 1909 werden typenraderstempels verstrekt met Romeinse maandcijfers. Hiermee zijn slechts enkele trajecten voorzien, omdat vanaf maart 1910 een geheel nieuw stempeltype, het blokstempel, werd geïntroduceerd.

Dankwoord

Met bijzondere dank aan het toenmalige Museum voor Communicatie voor het gebruik van de stempelboeken en stempelkaarten van De Munt en het Staatsbedrijf der PTT met afdrucken van de stempels. Verder dank aan Ad van Mierlo, Ot Louw (†), Guus Franssen (Gunel) en Michel Weidemann die ons vele laatste data van gebruik hebben doorgegeven. De vroegst en laatst bekende data zijn naast de gegevens uit de stempelboeken en uit de collectie van de auteur tevens beschikbaar gesteld door enkele verzamelaars.

Copyright © 2024

De gegevens betreffende de vroegst en laatst bekende datum van gebruik in deze inventarisatie mogen uitsluitend voor privédoeleinden worden gebruikt.

Duplicatie of heruitgave van de in deze inventarisatie aanwezige gegevens - geheel of gedeeltelijk - is verboden zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur (Cees Janssen). Het copyright is uitdrukkelijk ook van toepassing op het gehanteerde nummersysteem.